

5. Господарсько-процесуальний кодекс України : проект від 12 лютого 2004 р. № 4157-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=17153.
6. Господарсько-процесуальний кодекс України : проект 4 від 6 березня 2008 р. № 2178 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2178&skl=7.
7. Гуменна І. Впровадження інституту свідка у господарський процес України / І. Гуменна // SLA law firm. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://semperlegal.com/ua/novosti/publikatsii/121-vprovadzhennya-institutu-svidkiv-u-gospodarskij-protses-ukrajini.html>.
8. Карпечкін П. Докази та доказування в господарському процесі / П. Карпечкін // Вісник прокуратури. – 2012. – № 1(127). – С. 104–118.
9. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (редакція станом на 2 березня 2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
10. Лисенко Г. Докази та засоби доказування у цивільному судочинстві: аспекти, актуальні питання, суперечки / Г. Лисенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://advokatlysenko.io.ua/s387721/dokazi_ta_zasobi_dokazuvannya_v_civilnomu_sudochinstvi_aspekti_aktualni_pitannya_superechki.
11. Марченко Р. До питання про правову природу доказів на практиці показань свідка / Р. Марченко // Підприємництво, господарство, право. – 2011. – № 7. – С. 22–25.
12. Нільсон Бу Г.Х. Докази в шведському арбітражі / Бу Г.Х. Нільсон, Н. Хольм // Інформаційний лист ТПС. – 2009. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.sccinstitute.se/filearchive/3/34229/Newsletter_2009\(1\).pdf](http://www.sccinstitute.se/filearchive/3/34229/Newsletter_2009(1).pdf).
13. Про арбітраж : Швецьке Королівства від 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://arbitrationlaw.narod.ru/laws/Swedish_Law_on_Arbitration_1999_in_Russian.pdf.
14. Процесуальний кодекс арбітражного суду Литовської Республіки від 31 грудня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2012/12/Kodeks_RU.pdf.
15. Степанова Т. Свідок як засіб доказування у господарському процесі України / Т. Степанова // Вісник господарського судочинства. – 2003. – № 1. – С. 168–172.

УДК 355.404.52:[620.9:351.863

ГЕНЕЗА ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА»

GENESIS AND DEFINITION OF «ENERGY SECURITY»

Манжук І.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент спеціальної кафедри № 2 ННІ КРД
Національної академії Служби безпеки України*

У статті досліджуються наукові підходи до визначення поняття «енергетична безпека». Розглядаються її основні складники. З'ясовуються обставини, які призвели до необхідності забезпечення національної енергетичної безпеки державами світу.

Ключові слова: енергетична криза, промислово розвинуті країни, нафтове ембарго, енергетична безпека, екологічний та соціальний аспект.

В статье исследуются научные подходы к определению понятия «энергетическая безопасность». Рассматриваются ее основные составляющие. Выясняются обстоятельства, которые привели к необходимости обеспечения национальной энергетической безопасности государствами мира.

Ключевые слова: энергетический кризис, промышленно развитые страны, нефтяное эмбарго, энергетическая безопасность, экологический и социальный аспект.

It is investigated scientific approaches to the definition of «energy security». Considers its main components. The Author analyzes the circumstances which led to the need to ensure national energy security in the world.

Key words: energy crisis, industrial and developed countries, oil embargo, energy security, environmental and social aspects.

Актуальність теми. Енергетична безпека є ключовим напрямком забезпечення національної безпеки будь-якої держави, створюючи ефективні умови функціонування всіх галузей економіки та здійснюючи захист особи, суспільства, держави від дефіциту паливно-енергетичних ресурсів. В оновленій Енергетичній стратегії до 2030 р. серед стратегічних цілей України зазначено на підвищення енергетичної безпеки країни [1]. Аналогічні цілі та завдання містяться також у вітчизняних політичних документах – Концепції державної енергетичної політики

України на період до 2020 р., схваленої розпорядженням КМУ від 17.10.2007 р. № 880-р, Плані заходів щодо виконання зобов'язань у рамках договору про заснування енергетичного Співтовариства, затвердженому розпорядженням КМУ від 3.08.2011 р. № 733-р. й законах України «Про електроенергетику» від 16.10.1997 р. № 575/97 – ВР; «Про енергозбереження» від 01.07.1994 р. № 74/94; «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV та ін. Важливість забезпечення стабільної надійної ефективної енергетичної безпеки держави зумовлює

науковий інтерес до розгляду різнобічних аспектів цього поняття, що зумовлено наявністю різних точок зору щодо його появи та сутності, трактування.

Поняття «енергетична безпека» активно досліджують Є.А. Бобров, В.О. Бараннік, І.Ф. Білько, Ю.В. Дзядікевич, М.Г. Земляний, В.В. Мирошніченко, Є.І. Сухін, Б.С. Стогній, О.М. Суходоля, А.В. Прокіп, І.К. Чукаєва, Р.Є. Фогел, А.А. Цибка та інші науковці. Аналіз їхніх праць свідчить, що поняття енергетичної безпеки сьогодні не є однозначним, автори мають різні погляди щодо визначення цієї дефініції та її складників.

Автором ставиться завдання із врахуванням об'єктивних обставин міжнародних відносин на світовому енергоринку з'ясувати передумови та час виникнення розуміння державами необхідності забезпечення національної енергетичної безпеки та розглянути наукові підходи до визначення її поняття.

Виклад основного матеріалу. Поняття «енергетична безпека» увійшло в науковий обіг після розуміння державами світу необхідності забезпечення національної безпеки, і як її структурної частини – енергетичної безпеки; прийняття відповідних законодавчих актів та проведення відповідної політики. Науковцями висловлюються різні думки щодо часу розуміння державами необхідності забезпечувати свою національну енергетичну безпеку. Так, на думку Є.А. Боброва, стратегічне бачення питання енергетичної безпеки почало формуватися незадовго до Першої світової війни членом Кабінету міністрів Великої Британії У. Черчиллем, який був відповідальним за її Військово-морські сили [2, с. 136]. Саме він, вважає Д. Єргін, голова Кембриджської асоціації енергетичних досліджень, прийняв історичне рішення перевести кораблі британського флоту з вугілля на нафту та визнав диверсифікацію енергетичних ресурсів необхідним для енергетичної безпеки [3, с. 69]. А.В. Прокіп ретроспективний аналіз поняття енергетична безпека починає із розгляду доктрини національної безпеки США (була сформована в 1945 р. в період зростання міжнародної напруги) та вказує на спочатку мілітаристський характер тогочасної американської стратегії енергетичної безпеки, який згодом переріс до ресурсного (надійне забезпечення необхідного обсягу енергоносіїв) та економічного (прагнення до забезпечення конкурентоспроможності національної економіки внаслідок імпорту енергоресурсів) [4, с. 17]. А.Р. Гафуров зазначає, що поняття «енергетична безпека» вперше було введено промислово-розвинутими країнами з ринковою економікою у 1947 р., коли в США був прийнятий законодавчий документ, регламентуючий дії держави у сфері забезпечення національної безпеки [5, с. 180].

Більшість дослідників (І.К. Чукаєва [6, с. 102], Ю.А. Свірчевська [7, с. 102], Є.М. Іншеков, О.М. Козуб, О.С. Дробаха [8, с. 67]) датують виникнення енергетичної недостатності у державах світу 17.10.1973 р., саме тоді арабські країни-експортери припинили постачання нафти до країн, які підтримували Ізраїль у конфлікті з Сирією та Єгиптом, внаслідок цього поча-

лося різке скорочення експорту нафти, зростання цін на неї, що призвело до світової енергетичної кризи. Нафтове ембарго найбільш вдарило по США та Західній Європі, показало їх залежність від постачання енергетичних ресурсів з нестабільних регіонів. Першими почали шукати вихід із ситуації американські штати, зокрема, Енергетична комісія штату Каліфорнії впровадила практику заощадження енергоресурсів і підвищила їх енергоефективність, що призвело до успішних результатів і поширення цього досвіду на всю країну. Організацією економічного співробітництва у 1974 р. була заснована міжнародна організація «Міжнародне енергетичне агентство» (МЕА), основним завданням якої була і є безпека поставок енергоресурсів, зменшення впливу піратства, тероризму на енергетичних установках і суднах, що транспортують енергоресурси [9].

Ціллю енергетичної безпеки на той час стало забезпечення координації дій індустріальних країн у разі зриву поставок, стимулювати співробітництво в сфері енергетичної політики, уникнення хворобливої конфронтації в боротьбі за поставками й не допущення ніякого використання «нафтової зброї» експортерами [10, с. 36]. В загальному вираженні з початку виникнення першої енергетичної кризи під енергетичною безпекою розуміли енергетичну самодостатність країни, можливість її надійного доступу до енергії, достатнього за обсягом і прийнятної за ціною [11, с. 40]. Саме після енергетичної кризи 1973 р. більшість країн світу поставили енергетичну безпеку і енергозбереження основним завданням свого розвитку. Прийняті енергетичні плани характеризувалися акцентом на економію, облік і контроль витрат енергії; закони і угоди стимулювали проведення політики енергозбереження [8, с. 67]. Так, в Законі США про енергетичну реорганізацію 1974 р. зазначалося на необхідність підвищення ефективності і надійності використання всіх джерел енергії для задоволення потреб нинішнього і майбутнього поколінь, підвищення продуктивності національної економіки; відновлення, захисту і зміцнення екології; здоров'я та безпеки населення. Пріоритетним визначалися саме джерело енергії, збереження її ресурсів, використання альтернативних джерел: сонячної енергії, переробки нафти і газу, сланцевого і синтетичного палива, розвиток геотермальної енергії; ставилося завдання підвищення ефективності видобутку, переробки та утилізації енергоресурсів [12].

Енергозбереження та енергетична незалежність тривалий час становили зміст енергетичної безпеки. Під енергозбереженням розуміється сукупність видів діяльності (організаційної, наукової, інформаційної та іншої), спрямованої на раціональне використання та економне витрачання енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується шляхом використанням технічних, економічних та правових методів [13]. Енергозбереження тісно пов'язане із енергоефективністю, яка у фаховій літературі визначається як «...раціональне використання енергетичних ресурсів, досягнення економічно доцільної ефективності використання іс-

нуючих паливно-енергетичних ресурсів при дійсно-му рівні розвитку техніки та технології та дотриманні вимог до навколишнього середовища» [14]. Для України особливо важливим є вирішення питань енергоефективності. В Національному плані дій з відновлюваної енергетики до 2020 р. вказується, що наша держава є енергодефіцитною країною та імпортує близько 70% обсягу природного газу власного споживання. Водночас енергоємність вітчизняної економіки в три-чотири рази перевищує відповідні показники економічно розвинутих країн, що робить Україну надзвичайно чутливою до умов імпортування природного газу та унеможливорює гарантування нормальних умов життєдіяльності громадян та установ бюджетної сфери [15]. Із врахуванням цього факту та у відповідності із зобов'язанням України за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства, до якого Україна приєдналася у лютому 2011 р., в нашій державі розроблено і затверджено Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 р., який є ключовим фактором імплементації та впровадження директиви 2006/32/ЄС Європейського парламенту і Ради від 5 квітня 2006 р. щодо енергетичної ефективності кінцевого використання енергії та енергетичних послуг [16]. Енергетична незалежність визначається як «...рівень самостійності керівництва держави у формуванні та здійсненні політики, не залежної від зовнішнього і внутрішнього втручання та тиску, що виходять із сфери діяльності паливно-енергетичного комплексу. Цей рівень визначається станом готовності паливно-енергетичного комплексу держави щодо протистояння дестабілізуючій дії внутрішніх і зовнішніх чинників, що створюють загрозу незалежній політиці держави у сфері енергозабезпечення національного господарства (економіки та населення)» [17].

З часом до структури енергетичної безпеки стали додавати екологічний та соціальний складники. Їх дослідженням займаються І.А. Вакуленко, Н.В. Караваєва, О.М. Кушнірчук-Ставніча, О.А. Лук'янихіна, М.Г.Земляний та інші фахівці. Екологічна складова енергетичної безпеки передбачає врахування шкідливого впливу на навколишнє природне середовище енергетичного виробництва; запобігання радіоактивному забрудненню території; впровадження безпечних технологій; здійснення пошуку екологічно чистих джерел енергії; збільшення видатків на природоохоронні заходи тощо. Дослідження екологічного забезпечення енергетичної безпеки настільки активізувалося в останні роки, що науковці сформували новий термін – «еколого-енергетична безпека» та ставлять питання про необхідність зміцнення саме еколого-енергетичної безпеки держави, яка передбачає необхідність створення низки установ та організацій з охорони навколишнього середовища, оптимізацію сфери природокористування, раціональне споживання енергії тощо [18, с. 88].

Соціальна складова – створення умов для повного, надійного і безпечного забезпечення населення тепловою та електричною енергією; впровадження нових стандартів енергозабезпечення населення

з метою їх наближення до загальноєвропейських норм; організація працевлаштування вивільнених працівників при закритті та реорганізації енергетичних підприємств; реабілітація територій, які були забруднені в результаті діяльності підприємств ПЕК; встановлення жорсткого контролю за виконанням на підприємствах галузі нормативів щодо охорони праці та соціального захисту постраждалих на виробництві працівників та їхніх сімей та ін. [19, с. 144].

Дослідник В.О. Бараннік виділяє і обґрунтовує сім основних складників енергетичної безпеки: енергозабезпеченість, енергетичну незалежність, соціальну та фінансову стабільність, екологічну прийнятність, інвестиційно-інноваційну базу розвитку енергетики та демографічно-енергетичний складник. Під фінансовим складником він розуміє відповідний стан фінансової стабільності енергетичної галузі, її економічної стійкості в глобальному середовищі, під інвестиційно-інноваційним – стан інвестиційно-інноваційної діяльності в енергетичній сфері, який забезпечить достатній рівень розвитку енергетики, під демографічно-енергетичним – стан захищеності основних життєво важливих демографічних процесів від реальних і потенційних загроз [20, с. 42].

Розглянемо сучасне розуміння поняття «енергетична безпека», приймаючи до уваги, що воно має містити постійні, незмінні, повторювані, а значить, його істотні ознаки. У фаховій літературі ми зустрічаємо різні підходи до поняття «енергетична безпека». Насамперед виділимо висловлювання, в яких енергетична безпека характеризується як спроможність її забезпечення. З такого підходу поняття «енергетична безпека» розглядає низка фахівців. Так, В.В. Мирошніченком енергетична безпека держави трактується як спроможність держави забезпечити перехід до енергоефективної моделі розвитку національної економіки шляхом оптимального використання власних традиційних та альтернативних джерел енергії, сформованого енерготранзитного потенціалу, що в цілому забезпечить здатність держави протистояти наявним або передбачуваним загрозам, які провокуються негативним впливом внутрішніх і зовнішніх чинників [21, с. 8]. Фактично за таким змістом енергетичну безпеку визначають Є.І. Крижанівський, М.І. Гончарук, В.Я. Грудз [22, с. 122], О.В.Калініченко і А.С. Лесюк [23, с. 3], В.О. Бараннік [24] та інші науковці.

Другий підхід характеризується визначенням науковцями енергетичної безпеки як стан її захищеності. Такі погляди висловлюють Є.А. Бобров, Ю.А. Свірчевська, Г.А. Максак, М.Г. Земляний, О.М. Суходоля та ін. Зокрема Ю.А. Свірчевською енергетична безпека розуміється як стан захищеності країни, її громадян, суспільства, передусім її економіки від загрози дефіциту в забезпеченні потреб в енергії економічно доступними паливно-енергетичними ресурсами належної якості в нормальних умовах і при надзвичайних ситуаціях, а також від загрози порушення стабільності постачання

паливно-енергетичних ресурсів та з мінімальним негативним впливом на навколишнє середовище [7, с. 228]. Аналогічні позиції займають й інші науковці, які вказують на енергетичну безпеку як на стан: а) захищеності громадян, суспільства, економіки від загроз незадовільного енергозабезпечення; б) захищеності інтересів (національних, державних, суспільних) у енергетичній сфері; систем енергозабезпечення [25, с. 2–3]. У цьому випадку, вказує Г.А. Максак, мова йде про досягнення внаслідок забезпечення енергетичної безпеки технічно надійного, стабільного, економічно ефективного і екологічно безпечного забезпечення енергетичними ресурсами економіки та соціальної сфери населення та видається нераціональним звужуватись у дослідженні цього поняття до ресурсної бази та потенційної досяжності енергетичних ресурсів [26, с. 132]. Найбільш оптимально поняття «енергетична безпека» визначає Є.А. Бобров. З його погляду, найбільш придатним для використання в теоретичному та практичному сенсах є визначення енергетичної безпеки як стану захищеності громадян, суспільства, економіки від загроз незадовільного енергозабезпечення; стану захищеності інтересів (національних, державних, суспільних) в енергетичній сфері; стану захищеності систем енергозабезпечення (зокрема, ПЕК) у різних умовах [27, с. 73–74].

Третій підхід висловлюють Л. Мельник і С. Чабанюк, вказуючи на енергетичну безпеку як здатність держави в особі її органів управління забезпечити кінцевих споживачів енергією в необхідному обсязі та належної якості у звичайних умовах, а також під час дії дестабілізуючих факторів (надзвичайних ситуацій) внутрішнього чи зовнішнього характеру у межах гарантованого покриття мінімального обсягу найважливіших потреб країни, окремих її районів, міст, селищ чи об'єктів у паливно-енергетичних ресурсах [28, с. 210–211]. Тобто мова йде про: 1) спроможність держави; 2) стан її захищеності; 3) її здатність забезпечити енергетичну безпеку.

Розглянемо доцільність та оптимальність наведених понять. Насамперед, розглянемо термін «безпека». Визначення безпеки в українському законодавстві трактується досить широко і по-різному відповідно до забезпечення безпеки тієї чи іншої сфери життєдіяльності особи та галузі виробництва. Безпека пояснюється як відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з травмуванням або загибеллю людей, заподіянням збитків навколишньому середовищу [29]; чи загрози життю, здоров'ю людей, майну, тваринам, рослинам і довкіллю, що перевищує граничний ризик [30]. Узагальнюючи ці пояснення, доходимо думки, що безпека є в загальному розумінні відсутністю неприпустимого ризику. Ризик у Словнику сучасної української мови трактується в двох розуміннях: або як усвідомлена можливість небезпеки, можливість збитків або неуспіху в якійсь справі, або як сміливий ініціативний вчинок, дія із сподіванням щастя, успіху, позитивного результату [31, с. 1030]. Неприпустимий – це той, з

яким не можна миритися, погоджуватися, якого не можна допускати. Неприпустимий ризик – це недопущення всіма можливими засобами будь-якого рівня і ступеня негативних дій, що можуть призвести до поразки, збитків, неуспіху. Відсутність недопустимого ризику є безпекою.

Як зазначалося вище, безпека є певним станом, при якому ризик чи ушкодження обмежені до загальноприйнятого рівня. Термін «стан» є багатограним – це і обставини, умови, в яких хто-небудь або щонебудь перебуває, існує; ситуація, зумовлена певними обставинами, умовами; сукупність ознак, рис, що характеризують предмет, явище в певний момент відповідно до певних вимог щодо якості, ступеня готовності; сукупність соціально-політичних відносин, аспектів суспільного життя; режим, розпорядок державного, суспільного життя, що його встановлює влада [31, с. 1187]. На наш погляд, характеристика безпеки як певного стану є достатньо широкою, у цьому разі ми розуміємо безпеку як забезпеченість її державним та суспільним ладом, його (стану) установку на безпеку існуючого правопорядку, державного режиму.

Такі визначення наведені і в нормативно-правових актах. Так, в Законі України «Про електроенергетику» від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР енергетична безпека визначається як стан електроенергетики, який гарантує технічно та економічно безпечно задоволення поточних і перспективних потреб споживачів в енергії та охорону навколишнього природного середовища [32]. В Методичних рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України енергетична безпека пояснюється як стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявності на енергетичному ринку достатньої кількості виробників та постачальників енергії, а також доступності, диференційованості та екологічності енергетичних ресурсів [33, с. 17].

Вважаємо, що є правильним характеризувати безпеку через розвиток певних суспільних відносин, що забезпечують надійне, стабільне функціонування явища або процесу. На нашу думку, безпека є здатністю системи суспільних відносин забезпечувати такий розвиток явища чи процесу, коли неприпустимий ризик, пов'язаний з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища. Стан захищеності, надійності є не лише стабільним, таким, що весь час зберігається, він забезпечується у процесі розвитку та функціонування об'єкта, який поставлений під захист. Вважаємо, що трактування поняття «енергетична безпека» через визначення її як стану захищеності є найбільш широким та доцільним підходом. При цьому йде зазначення на об'єкт захисту (у більшості наведених понять зазначалося на забезпечення захисту країни, її громадян, суспільства) та на загрози, як зумовлюють його необхідність.

Також поняття «енергетична безпека» розглядається у вузькому та широкому розумінні: у вузькому – як незагрозливий рівень залежності країни

від зовнішніх постачальників енергоресурсів, який забезпечує функціонування національної економіки та її енергетичного сектору від можливості зовнішнього політичного тиску; у широкому – енергетична безпека охоплює всі сфери життя людини, з якими пов'язана енергетика [4, с. 9–10]. Причиною різних бачень поняття енергетичної безпеки та шляхів її гарантування, на думку А.В. Прокіпа, є складність об'єкта дослідження, який охоплює чимало багатоконпонентних складників, пов'язаних між собою численними зв'язками, тісне переплетіння з іншими складниками національної безпеки [4, с. 5–6].

Висновки. Отже, в науковій літературі не склалися однозначного погляду на час появи у держав світу розуміння необхідності забезпечення енергетичної безпеки, хоча більшість авторів зазначають як на підставу цього енергетичну кризу 1973 р. Поняття «енергетична безпека» досліджується науковцями з різних підходів, йде розширення її змісту у відповідності до об'єктивних реалій розвитку

суспільства. На сьогодні все більше уваги приділяється екологічному та соціальному аспектам енергетичної безпеки.

На наш погляд, поняття «енергетична безпека» має містити вказівку на її істотні (постійні, незмінні, повторювальні) ознаки: об'єкт забезпечення (такими є людина, суспільство, держава, навколишнє природне середовище); сферу забезпечення, існуючі загрози; напрямки забезпечення; основні складові, що забезпечують безпеку. Вважаємо оптимальним визначенням енергетичної безпеки наступну дефініцію: *енергетична безпека є станом захищеності людини, суспільства, держави, навколишнього природного середовища в енергетичній сфері від наявних та потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру шляхом забезпечення її енергозбереження, енергоефективності, енергетичної незалежності за рахунок переоснащення та модернізації галузі та внаслідок диверсифікації джерел постачання енергоресурсів та зниження їх імпорту.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mre.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=222032.
2. Бобров Є.А. Енергетична безпека держави: виникнення феномену, сучасний стан, перспективи розвитку / Є.А. Бобров // Наукові праці НДФІ. – 2012. – № 1(58). – С. 134–142.
3. Daniel Yergin Ensuring Energy Security / D. Yergin // foreign affairs. Volume 85 № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ga/61/second/daniel_yergin_energyssecurity.pdf
4. Прокіп А.В. Гарантування енергетичної безпеки: минуле, сьогодення, майбутнє : [монографія] / А.В. Прокіп. – Львів : ЗУКЦ, 2011. – 154 с.
5. Гафуров А.М. Сущність категорії «енергетическая безопасность» / А.М. Гафуров // Вестник МГТУ. – 2010. – Т. 13. – № 1. – С. 178–182.
6. Чукаєва І. К. Глобальна енергетична безпека та місце України в її забезпеченні / І.К. Чукаєва // Економіка та право. – 2009. – № 3. – С. 102–106.
7. Свірчевська Ю.А. Сутність енергетичної безпеки країни та чинники, що на неї впливають / Ю.А. Свірчевська // Геополітика і екогеодинаміка регіонів. – 2014. – Т. 10. Вип. 2. – С. 222–228.
8. Іншеков Є.М., Козуб О.М., Дробаха О.С. Світовий досвід створення національної енергетичної стратегії, українські реалії: екологічний аспект / [Є.М. Іншеков, О.М. Козуб, О.С. Дробаха] // Енергетика: економіка, технології, екологія. – 2009. – № 2. – С. 63.
9. AbouttheIEA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iea.org/about/index.asp>.
10. Фогел Р.Є. Сучасна інтерпретація поняття «енергетична безпека» та її трансформація у майбутньому: економічний аспект / Р.Є. Фогел // Актуальні питання міжнародних відносин: політичні, правові та економічні аспекти : зб. мат. конф. – Львів. – 2011. – С. 34–39.
11. Фортов В. Глобальна енергетична безпека: проблеми і шляхи розв'язання загрози / [В. Фортов, А. Макаров, Т. Митрова] // Вісник НАН України. – 2007. – №8. – С. 40–50.
12. Energy reorganization act of 1974 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://alternativeenergy.procon.org/sourcefiles/Energy_Reorganization_Act_1974.pdf
http://alternativeenergy.procon.org/sourcefiles/Energy_Reorganization_Act_1974.pdf
13. Закон України «Про енергозбереження» від 01.07.1994 р. № 74/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>.
14. Беззуб Б. Підвищення енергоефективності – запорука енергетичної незалежності України / Б. Беззуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuvip.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=745:pidvishchennya-energoeffektivnosti&catid=8&Itemid=350.
15. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 902-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80>.
16. Пояснювальна записка до проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sae.gov.ua/.../zapyska-npd-16052015.do.
17. Шевцов А.І., Земляний М.Г. Енергетична незалежність. Шляхи та ціна забезпечення / А.І. Шевцов, М.Г. Земляний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/54.htm>.
18. Кушнірчук-Ставнича О.М. Концептуальні засади зміцнення еколого-енергетичної безпеки України у контексті парадигми сталого розвитку / О.М. Кушнірчук-Ставнича // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.1. – С. 82–89.
19. Земляний М.Г. Соціальні аспекти енергетичної політики та енергетичної безпеки України / М.Г. Земляний // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4(29). – С. 140–145.
20. Бараннік В.О. Енергетична безпека держави: обґрунтування основних складників, залежностей та взаємозалежностей / В.О. Бараннік // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 2(23). – С. 40–46.

21. Мирошніченко В.В. Перспективні напрями розвитку нафтогазового комплексу в системі забезпечення енергетичної безпеки України : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.03 / В.В.Мирошніченко // – Полтава. – 2012. – 20 с.
22. Крижанівський Є.І., Гончарук М.І., Грудз В.Я. та ін. Енергетична безпека держави: високоефективні технології видобування, постачання і використання природного газу / [Є.І. Крижанівський, М.І. Гончарук, В.Я. Грудз та ін.]. – Київ : Інтерпрес ЛТД, 2006. – 282 с.
23. Калініченко О.В., Лесюк А.С. Енергетична безпека України / О.В. Калініченко, А.С. Лесюк // Економіка, фінанси, права. – 2013. – № 3. – С. 3–6.
24. Бараннік В.О. Енергетична безпека: регіональний вимір / В. Бараннік // Сайт Регіонального філіалу НІСД у м. Дніпропетровськ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/EnSecBa1.pdf>.
25. Земляний М.Г. До оцінки рівня енергетичної безпеки. Концептуальні підходи / М.Г. Земляний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/EnSecZeml.pdf>.
26. Максак Г.А. Диверсифікаційна політика Європейського Союзу у формуванні енергетичної безпеки України / Г.А. Максак // Наукові праці. Державне управління. – Вип. 202. – Т. 214. – С. 131–135.
27. Бобров Є.А. Концептуальні підходи до визначення поняття «енергетична безпека» / Є.А. Бобров // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 2(23). – С. 70–75.
28. Мельник Л.В. Енергетична безпека України / Л.В. Мельник, С.В. Чабанюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgr/ekon/2009_4_2/v48ek079.pdf.
29. Положення про систему управління безпекою польотів на авіаційному транспорті : Наказ Міністерства транспорту України від 25.11.2005 р. № 895 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1503-05>.
30. Положення про систему управління безпекою руху поїздів у Державній адміністрації залізничного транспорту України : Наказ Міністерства інфраструктури від 01.04.2011 р. № 27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0729-11>.
31. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1426 с.
32. Закон України «Про електроенергетику» від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/go/575/97-вр.
33. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.